

HÖGSTA DOMSTOLENS

BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 16 juni 2005

Ö 3221-03

KLAGANDE

Megazone Technologies Ltd, 171 Belgrave Gate, LEICESTER,
LE1 3HS England

Ombud: advokaten GL

MOTPART

ML

Ombud: jur. kand. KB

SAKEN

Avvisande av talan

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätt, avd. 6, beslut den 14 juli 2003 i mål Ö 2977-03

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen fastställer hovrättens beslut.

Högsta domstolen avslår MLs yrkande om ersättning för arbete i hovrätten.

Megazone Technologies Ltd förpliktas att utge ersättning till ML för hans rättegångskostnad Högsta domstolen med tiotusen (10.000) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från dagen för detta beslut till dess betalning sker. I beloppet ingår mervärdesskatt med 2.000 kr.

Det ankommer på tingsrätten att i samband med målets slutliga handläggning pröva frågan om parternas kostnader där.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Megazone Technologies Ltd (i det följande kallat Megazone eller bolaget) har yrkat att Högsta domstolen skall avvisa MLs talan och tillerkänna bolaget ersättning för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten.

ML har bestritt ändring och yrkat att Högsta domstolen skall fastställa hovrättens beslut samt tillerkänna honom ersättning för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

SKÄL

Enligt 13 kap. 2 § rättegångsbalken får talan om fastställelse huruvida ett visst rättsförhållande består eller inte tas upp till prövning, om ovisshet råder om rättsförhållandet och detta länder käranden till förfång. Det är rätten som avgör om en fastställsetalan får föras eller ej. Utöver de i paragrafen angivna förutsättningarna krävs att rätten finner att den ifrågasättande fastställsetalan med hänsyn till omständigheterna framstår som lämplig.

Bestämmelsen är avsedd att ge exempelvis den som lidit skada möjlighet att få prövat om han har rätt till skadestånd av annan utan att behöva förebringa utredning om skadans storlek. Blir svaret jakande kan han i en nästa process föra en fullgörelsetalan med yrkande om ersättning med visst belopp varvid hans rätt till skadestånd inte kan ifrågasättas eftersom den frågan har blivit rättskraftigt avgjord genom fastställsedomen. Om svaret blir nekande har tvisten mellan parterna kommit till ett slut utan att de har haft några kostnader för bevisning rörande skadeståndsbeloppet.

En fastställsetalan kan emellertid innebära totalt sett högre rättegångskostnader för parterna eftersom det kan bli fråga om mer än en rättegång. Rätten måste därför vid sin prövning av fastställseyrkandet ställa särskilt svarandens genom fastställseprocessen förhöjda rättegångskostnader mot de möjligheter som kan finnas till att tvisten slutligt avgörs genom fastställsedomen eller att domen skapar förutsättningar för förlikning eller en förhållandevis enkel fullgörelseprocess. Särskilt om tvisten hotar att delas upp i en serie rättegångar finns det skäl för rätten att visa återhållsamhet när det gäller att tillåta käranden att föra en sådan talan.

De avvägningar som sålunda måste göras i ett mål om fastställsetalan rörande skadeståndsskyldighet illustreras av rättsfallet NJA 1973 s. 412. I det målet fördes en fastställsetalan med yrkande att svaranden skulle förklaras skyldig att ersätta den skada som kärandena lidit genom en viss skadegörande handling, utan att skadans art eller storlek samtidigt prövades. Svaranden medgav vållande till skadan men hävdade att skadeståndet borde jämkas på grund av de skadelidandes medverkan. Högsta domstolen uttalade att en prövning av frågan om skadeståndsskyldighet måste, för att tillgodose syftet att undanröja ovissheten om huruvida käranden har rätt till skadestånd, i förekommande fall avse även de omständigheter som kan leda till en jämkning av skadeståndet.

Förhållandena i ett skadefall kan emellertid vara sådana att det inte låter sig göra att pröva frågan om skadeståndsskyldighet oberoende av den uppkomna skadans art och storlek. I så fall måste rätten avslå yrkandet om fastställsetalan och käranden hänvisas då till att föra en fullgörelsetalan där tvisten i hela dess vidd prövas.

En fastställsetalan om huruvida skadeståndsskyldighet föreligger måste alltså, för att tillgodose syftet att undanröja ovissheten om huruvida den skadelidande har rätt till ersättning, i förekommande fall avse även de omständigheter som kan leda till en jämkning av skadeståndet. I detta sammanhang kan erinras om att skadestånd med anledning av sakskada eller ren förmögenhetsskada kan jämkas, om vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan. En sådan jämkning sker efter vad som är skäligt med hänsyn till graden av vållande på ömse sidor och omständigheterna i övrigt (6 kap. 1 § andra och tredje styckena

skadeståndslagen). Dessutom kan skadeståndet jämkas efter vad som är skäligt, om skyldigheten att utge skadestånd är oskäligt betungande med hänsyn till den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden. Vid sistnämnda prövning skall även den skadelidandes behov av skadestånd och övriga omständigheter beaktas (6 kap. 2 § skadeståndslagen).

Regleringen i 6 kap. 1 och 2 §§ skadeståndslagen väcker frågor om hur stort utrymmet är för fastställelseetalan i skadeståndsmål (jfr Lagrådets yttrande i prop. 1975:12 s. 221 f.). En dom varigenom svaranden förklaras skyldig att ersätta käranden för skada som denne lidit genom viss skadegörande handling – utan att skadans art eller storlek samtidigt prövas – är inte mycket värd, om frågan om och i vad mån skadeståndet skall jämkas lämnas obesvarad i domen. Det kan endast undantagsvis komma ifråga att låta en sådan dom följas av en andra fastställelseprocess i vilken jämkningsfrågorna prövas innan rätten i en tredje process tar upp frågan om skadeståndets storlek. Om inte rätten avslår yrkandet om fastställelseetalan, står valet därför vanligtvis mellan att pröva jämkningsfrågorna antingen i en inledande fastställelseprocess eller i den fullgörelseprocess som avslutar tvisten. Det sistnämnda alternativet innebär att jämkningsfrågorna prövas tillsammans med frågorna om skadans art och storlek. Det finns inte skäl att utesluta något av dessa alternativ, men om jämkningsfrågorna skall kunna prövas i en inledande fastställelseprocess får kraven på utredning beträffande framför allt sådana ekonomiska förhållanden som enligt 6 kap. 2 § skadeståndslagen skall påverka skälighetsbedömningen inte ställas för högt.

Som tingsrätten konstaterat har ML yrkat att det skall fastställas att Megazone har ådragit sig skadeståndsskyldighet i första hand för skada i form av kostnader samt utebliven vinst på grund av kontraktsbrott och i andra hand för skada i form av kostnader m.m. på grund av culpa in contrahendo. Däremot vill han inte i målet ha prövat storleken på den skadeersättning som han anser sig vara berättigad till. På de skäl som tingsrätten anfört finns det inget hinder mot att ta upp hans talan med den nu angivna innebörden och därvid pröva Megazones yrkande att ett eventuellt skadestånd skall jämkas på grund av medvållande.

ML har uppgivit att skadan enligt förstahandsyrkandet grovt kan uppskattas till ett belopp om 5 milj. kr, medan skadan avseende andrahandsyrkandet sannolikt inte överstiger 1 milj. kr. Megazone har i anslutning härtill yrkat att ett eventuellt skadestånd skall jämkas på grund av skadans storlek, vilket får förstås så att bolaget gör gällande att ett skadestånd i angiven storleksordning skulle vara oskäligt betungande med hänsyn till Megazones ekonomiska förhållanden. Det är tydligt att detta jämningsyrkande bäst prövas när rätten fastställt skadeståndsbeloppet. Men med hänsyn till de uppgifter som ML lämnat om skadeståndsbeloppets storlek bör det inte möta något hinder mot att även detta jämningsyrkande prövas i fastställelseprocessen.

På grund av det anförda skall hovrättens beslut fastställas.

Vid denna utgång skall Megazone ersätta ML hans rättegångskostnader. I den kostnadsräkning som getts in till Högsta domstolen har ML begärt ersättning för arbete under tiden från och med den 17 mars 2003,

dvs. för tid innan tingsrätten meddelade sitt beslut i avvsningsfrågan. Det ankommer på tingsrätten att pröva frågan om ersättning för parternas kostnader där i samband med att målet slutligt avgörs i tingsrätten. Målet i hovrätten avgjordes utan att ML yttrade sig. Något arbete i hovrätten har således inte utförts. I den delen skall MLs yrkande därför avslås. För arbete i Högsta domstolen skall ML dock tillerkännas ersättning för arbete här inkluderande tid för genomgång av handlingarna i hovrättens mål. Högsta domstolen finner att ersättningen för arbete i Högsta domstolen skäligen bör bestämmas till 10.000 kr inkl. mervärdesskatt.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Svensson, Pripp (referent, skiljaktig)
Lundius (skiljaktig), Lindeblad och Inger Nyström
Föredragande revisionssekreterare: Johansson

HÖGSTA DOMSTOLEN

Bilaga till

Mål nr

PROTOKOLL

Ö 3221-03

2005-05-11

Referenten, justitierådet Pripp och justitierådet Lundius är skiljaktiga i frågan om MLs talan skall avvisas och anför:

”ML har yrkat att rätten förklarar i första hand att Megazone är skadeståndsskyldigt för skada i form av kostnader samt utebliven vinst (positiva kontraktsintresset) på grund av kontraktsbrott och i andra hand att Megazone är skadeståndsskyldigt till Laserdome för skada i form av kostnader m.m. (negativa kontraktsintresset) på grund av culpa in contrahendo.

En skadelidande kan ha ett betydande intresse att erhålla en dom som går ut på fastställelse av att en annan är skyldig att ersätta skadan. Han kan härigenom besparas arbete och kostnad för utredning om skadans storlek till dess det visar sig att han äger rätt till skadestånd. Ovissheten huruvida han har en sådan rätt länder honom således till förfång. En prövning av frågan om skadeståndsskyldighet måste för att tillgodose syftet undanröja ovissheten.

I förevarande fall har Megazone invänt att för det fall bolaget skulle anses ha förorsakat skada på grund av kontraktsbrott eller oaktsamhet under avtalsförhandlingar, skadeståndet skall jämkas till noll på grund MLs eget vållande och beloppets storlek.

MLs talan får förstås så att Megazone skall förklaras vara skadeståndsskyldigt för skada som bolaget förorsakat och att Megazones invändning om jämkning skall

prövas i målet. En talan som omfattar frågan om MLs medvållande till kontraktsbrott eller vårdslöshet i avtalsförhandlingar kan tas upp till prövning i inom ramen för den fastställsetalan som ML väckt. Däremot låter sig inte Megazones invändning om jämkning såvitt denna hänför sig till uppkommen skada prövas inom ramen för denna talan (jfr NJA 1973 s. 412). Med hänsyn härtill kommer MLs ovisshet om skadeståndsskyldigheten – så som han har utformat sitt yrkande – inte att undanröjas genom den fastställsetalan som han vill föra. MLs talan skall därför avvisas.”